

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 117 (15555) ♦ 1995 чылдың июнь 23, пятница

Ат салган шагы 21.30, Садар өртөз 400 рубль.

БИСТИҢ ҮЕНИҢ КИЖИЗИ

Чеди-Хөл кожуунун Хову-Аксы суурда чуртпап, ажылдап чоруур, эки бүүдүшүгү, күт-ажыга дедикти, мөгө-шыраак кижини эс ергөс аргаак. Оң адыш Роман Сагаанович Бады дээр.

Кожуун чаа үнөзөлөттү. Балыны Тыва Республиканың ичин тургустунун турда Р. С. Көдээ ажил-агый болгаш

аши-чем яамызының ветеринария килдизи 1993 чылдың февраль айда кожуун чорутуп мал эмчизи кылдыр чорутуп.

Роман Сагаанович бо кыска үелериниң ишинде чаа тургустунун аңгыланган кожуунга мал ажылдын талазы-биле элөөн хой ажилдарыны холу-биле түтүлү кылдышкан. Анык тускай эртемниң кижиге чаа тургустунун турар кожуунга ажилдары баштайгы дээрликте берге турганын чүгөжөк. Чүге дие шунту ажилды эгезилеп кылган эгелээр болбай, оң калыпта ашка-хоронгунун херек кырында дарый болдумазы билдингир.

Беш, алды ай ажык ажил төлөвүн чок ажылдап турган. Тускайыткан машина-техника талазы-биле чугаалаанга хөрээ чок, хаан чага. Чаа кожуунга ажилдары-биле калып келген тускай эртемниң аштары ашка-шалаң, чуртпап багыт-багыт чок дээш дээр чорунда турдулар. Колтуунда чаа эл арган бижокк балыны кожуунун мал ааргылары-биле демаскир станцияныгга гускайган берген.

— Оң септегезин, шийти ажилдары мал эмчиздери боттары кылдышканар. Кожуунун төп мал эмчиздери ажилдары-биле тускай эртемниң дуржуугагы мол эмчиздери чечселер, бо бүгүчү билдизи-биле Р. С. Бады удурткан-лаа кижини, Көдээ ажил-агый яамызының кол мал эмчизи Шыдар Моңгевич Моңгус ужуражырыма чугаалаан.

Республиканың ветеринария килдизи ук мал эмчиздери-ге ГАЗ-53 маркалыг чүк машинаны баштайгы удаа-зында бижылап, тускайлап берген. Оң-биле кожуун дөңсөөрүнге чоруп, чаа тургустунун совхозтарының мал-маганына ияны-бүрү ааргыларга удур тарылга ажилдарын кылган турганар.

Амгы үеде кожуун дөңсөөрүнө совхозтар болгаш кооперативтер ажил-агый чөлдөрү 12 мал эмчиздери, а Хову-Аксы суурунун төп мал эмчиздери 5 кижиле малчыларын, калары-ларын, хуу чоңун мал-маганын эмчип турар. Оларынч аразында кымак ажилдыг мал эмчиздериң санына Чал-Кежигден Чечек Оюну, Элегестен Кара-Кыс Хову-Аксы, Хову-Аксы төп мал эмчиздериң Эмма Боп оолду дээш, секелери-лаа дөңсөөлү болур.

Бо хүндерде кожуунга мал эмчиздериң хайгааралында 22 араг ажилдагылар, Хову-Аксының эрте, чаа суураалыга хуу малды чоң бар. Оларын мал-маганыга чыгын дайы-лаа үезинде чыгын кылар унурагү про-дуктивтерин ажилдары-биле тургустуу-биле күссөтүн турар.

— Барынының бүгү ке-вирлеринин өрте терсин ө-чүккө чокка удатканынчан ияны-бүрү эртемниң өртөк-

үези аажок улуг-дур. Совхозтар болгаш коллективтер ажил-агый чөлдөрү өршөткө катан-кыт таварышпа-лаа турар болза, эмчиз-ли санын ал турар — деп, Р. С. Бады чугаалаар чоруу.

Садан ап турар эмирни колдуунда-ла дагыткы фир-малар болгаш компаниялар-ның бүүдүрү эмирни боюн турар. Бо чакын аңаа пе-мештир чайгаар үген эм оттарын мал эмчиздери чымы белеткээр. Тываның тайга-таңызында артын, шаанак, кылга, шенне дээш, черде малга эм кылдыр ажилдаар оттар-лаа көвей. Ол ажилче араатарын, малчыларын күжүн база организастан бол-гаш.

Бо чымы чакы кой чуу-лазында ажилдаары-биле 60 литр ажил дөңсөөлү деп эм, 600 кг крөдлин бар. Бо өмпер чакы кой чуулазын-га четир. Ияныгы дөңсөөлү-нүн шыраы кончур эки, чыгылды (баз конус эвээш Чеди-Хөл кожуунга хой чуур калпаалар болон, чүге дагыткы кур кайааларын сеп-төөлөр.

— Хову-Аксы суурга ажил-лап турарыма мал эмчиздери-нүн септегезин кылаар угуу гылың доозул алдыма. Алды хире мөшкү чүгү өртүрүң дүжүртүңен. Ам чүгү 26 тонна хире төмүр-дүртүң ашканын берген дүжүртүң алың ажил аргын — деп, ажил-хөтөткөнү бисте эмч суураатгың.

Кол эмчизин бир чөгээ-лыкка солун ажилын сур-гактылап чораап бөлүк кор-респонденттер сонуурап көрдүсү. Чеди-Хөл кожуун-да дезинфекция болгаш чык-чы үелерде саргыга ууур ажилдар кылдыр «Дук» деп машина чок улус болган.

Чүгү союуртуу машинаны кырында дөңсөө кааржаан ап каапкан, оң орунуга 2,100 кг ишине докар салдыр-ган, оңу таштыр чыга-дып, суун илээр, чаштыр, сордурар кылган «Дук» кыл-дып алган.

Бо чакын саргыга ууур машина-биле багай өвөс ажылды чоруткан. Илчанган кодан-кодан хойну саргыдан эмчизер камгалап ап шы-даан.

— Машинавысты ам-даа шенеп көргөш, оон чортуу сизерин солунуруга төлө-виле шыйык чуруун удуур-тур бис. «Дук» машина өр-төз ам улуг үеде аңаа күш чөлдөр шийек чок совхозтар-даа, коллективтер ажил-агый чөлдөрү-лаа боттары кылган ап болулар. Боттун кылган эки чөлдө келди-дир — деп, Роман Сагаан-ович түнөш.

Илчанган Чеди-Хөл ко-жуунун чок мал эмчизи Роман Сагаанович Балыны ажил-агый сонуураган, са-гыттар-тылгылар чоруну ма-гатылгыс Ажык-агый чөлдөрү-нүн болуу ам, эмчиз, чөлдө кижил.

Олат-оол МОНГУШ, Василь БАЛЧЫН-ООЛ, ДУИ тырттырган чуруу.

Тыва Республиканың Хереклекчилер кооперацияның бүүдүрүгелерин болгаш организацияларын өңчү үндүрүү төлөөринден хостаар дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫҢ (ПАРЛАМЕНТИЗИНИҢ) ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың хереклекчилер кооперацияның бүүдүрүгелерин болгаш организацияларын өңчү үндүрүү төлөөринден хостаар дугайында Тыва Республиканың Дээди Хуралының Доктаалы 1995 чылда Тыва Республиканың хереклекчилер кооперацияның бүүдүрүгелерин болгаш организацияларын өңчү үндүрүү төлөөринден хостаар.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының Доктаалы К. БИЧЕЛДЕИ.

Кызыл хоорай, 1995 чылдың июнь 15, № 321.

ЧЕЧНЯДА БАЙДАЛГА ХАМААРЫШТЫР

Грозный, Россия Федерацияның националдык аныгыларынч талазы-биле сайындыгы бири орал-дыкчы Вачеслав Михайлов баштаан РФ-тиң Чазаның делегациянык болгаш Чечен Республиканың прокуру-ру турган Усман Имаев саш-таан Дуаевтиң төлөөск-чилеринч аразыга чугаа-лажыкшынар Чечиниң намысчалык сөөлү хүндерде угулчулун, джжжж Дуаевтиң чешектиг от-рыдарын дүзүрү, РФ-тиң федералдык күштерин Чечен Республиканың дөңсөө-лөрүнден чортуу үндүрү, Чечиниң улус ажил-агый катат тургузар, хостуг соцуудаларын чорутурун-га байдалдарын өскөткөрү дугайында айттырларын чугаалажыл көргөн.

РФ-тиң оралдык премье-ри, күссөкчи эрге-чагырга-ның федералдык органдары-ның Чечнида дөңсөөкү ар-гелелинч удуручузу Исла-мол Семенов РОСИТА-СЧТА-ның корреспонденти Николай Зайновка мандыг медетле кылган. Чеч-нида дайын болгаш ширт талазы-биле чок айттыр-ларын шийтирээр бо чугаалажыкшынарның үезинде чөлдө алдын болза, Чечен Республикага поли-тиктиг айттырларын ший-тирээринге аргаалар тур-густунар апар.

Европага айыыл чок чо-рук солгаш калы ажилла-жалга талазы-биле Инти-Барона өвөлдө хурал деп делегей организациязының Грозный хоорайда чөгө-лөрүнч бажының чага-лажыкшынар болуу тур-гуну Россия Федерация-ның шийтирлерин Чечен Республиканың дөңсөөкү-нүн удуручу Дуаевтиң ду-рар чөлдө хуу-биле тургускан чешектиг отрытарын бу-чуру дүзүрүннен колдуун-да хамаржылар апар деп Николай Семенов медет-ле кылдыр болгаш, кы-жылда-ла хамарыга чок кылыны турар аныгдалыг хөдөмшкисиниң сокса-зырыне оза кычкыргыя РФ-тиң Чазаның төлө-лөкчилери ол чугаала-жыкшынарның үезинде устандырган.

Грозный, Шамиль Ба-саевтин болгаш оң дөңсө-чилеринч холуга сөөлү үеде чөлдө 123 киши тур-ган, Оларын шийткен 96 киши — эки турчылар, Федералдык хуралдын 9 депутаттары, 11 журналисттер, 7 чолачылар, Илчан-га болушунуар калды-болурун хайгаарал көөрү-биле Шамиль Басевтин дөңсөөкүлери-биле калы журналистер чоруй барган.

Бүгү айттырларын чүгө-лө талып, политиктиг ар-галаар-биле шийтирээр, өкжиз негезининч болгаш националдык аразыга ме-сидежилкини оолдуу бас дугайында дүзүрүлгө-нүн бо чугаалажыкшы-нар үезинде чөлдө алдын болуу чоруй, удуур-дугу-дугу болуу чоруй.

— Староволь крайнын Бүдөнөвск хоорайыне дөңсөөкү хуу-биле калдыш-кыны кылган, 107 киши-нинч кылган.

ИТА-СЧТА-ның коор. Вита-лий Руксевич, Венгрия бол-гаш Чумекы Боттарының аразында шериг харыла-аарын экижидерине Ва-шингтон кириштеринч бол-гаш турар. Румынияның национал камгалап сайын-дыгчере Тина Венгрияның национал камгалап сайын-дыгчере Келети-биле ужу-ражыл турган. АКШ-ның камгалап сайындык бижээ-н чаганын көргүскөн.

◆ ВАШИНГТОН, (Рос. ИТА-СЧТА-ның коор. Анатолий Исламья).

ЭҢ НЕПТЕРЕҢГЕЙ ХЕВИРИ БОЛЗУН

Тыва Республиканың хол бөмбүүн сайзырадырын деткир дугайында Президент Ш. Д. Ооржактың Чарлытыга хамарыштыр

Хол бөмбүү Тывага спорт-туң эң-не нептерей бол-гаш массалыг хеври тур-гаш. Улуг, биче-даа азы өр, хөрөжөн-даа дивей, өртө-лөп орай кекээге чедир удустун ойнаар оюну ол. Ам-гы үеде хол бөмбүүкүлери-нч спортчу мергежил эгези белин келген-лаа болза, бо солуп оюунун массалыг чы-дан бар чорурду илел. Мын-да оларын бирээни дем-дөңсөөкүлөр деп мен. Чүгү дөң-сөкү хол бөмбүү улус ойла-вын барган, ойлап турар. Чүгүле спорт залдар ишти-де, Илчанган ол көсүкү эвөс апарган.

А кажан ажил шөгө ой-нап турган үеде командалар-даа хөй, көрүкчүлөр-даа өң-дө-рөк болуу билдингир. Ил-чанган республикага шак ол бөмбүү улуг материал-тех-никтиг база негеттисмес, хөй-ге билдингир спортчу оюну сайзырадырыне ук чарынч улганган. Бестин Президентивис Ш. Д. Оор-жак калды-ла айттыгыны шийтирээрде бир ияны, ой-ла-сай тлп эңкер, амгыларга боттангыны шыдаар кы-жы. Мөн мурунда чылдар-да тыва хүрешти сайзырадыр база белик мергежилди өскөтүрүр белеткээриниң дугайында доктаалар ху-дээш адынганы билди бис. Ол көрсөдөрүнүн түндөлдө-лөн ам, бөсүкү апарган Тыва хүрешти-биле, холчок неп-терейге апарган, а спорт-чулуктынч көргүзүү бо хүндерде камгала-лаа турар көрбөс белик дөңсөөлө, Прөезидентивис амгы үеде амт спортуңун федерация-данган, а чогуум ботунун үезинде хол бөмбүүне Тыва-ның чымын камгалажың

кежигүңүне кирип, респу-бликаның азын камгалап, ия-ны-бүрү маргылааларга кир-жин чораан. Илчанган спорт деп чүд деп чүвени эки би-редиле берген, кыска-зы-назы-биле табылгылар бол-за мылгы.

Хол бөмбүүнү массалыг болурун чөлдө алыры-биле организациялар, школылар, өөредилге чөлдөрүнч бол-гаш көзөс суурлар аразы-на «Игелс» деп мөөрөйни эрттирер. Шыраак дээш спортчулар аразыга чыл-ды-ла Президентинч кү-лү-дүрүсү, Тыва-биле бу-лурдуусу, Тыва-биле эки болган. Россияның бири чө-лдө чырып азы марафон, хаактаары болгаш турист-орунун хөвирлери хамарынч болур.

Тываның спортчуларының чөлдөжилеринин дугайында чүчү чугаалап болу-ру?

Тываның Күреспот оми-тетинин өрткөн күзү тур-гусканы спортчулар белет-кээрине угаган дээш мер-гежилди спорт школыны, олимпийжи-курдалар-лар үчкөшүнч болгаш элөөш уруларынч болгаш школыны түнелдерин үл-күлдүсү, Тыва-биле эки болган. Россияның бири чө-лдө чырып азы марафон, хаактаары болгаш турист-орунун хөвирлери хамарынч болур.

Тываның Күреспот оми-тетинин өрткөн күзү тур-гусканы спортчулар белет-кээрине угаган дээш мер-гежилди спорт школыны, олимпийжи-курдалар-лар үчкөшүнч болгаш элөөш уруларынч болгаш школыны түнелдерин үл-күлдүсү, Тыва-биле эки болган. Россияның бири чө-лдө чырып азы марафон, хаактаары болгаш турист-орунун хөвирлери хамарынч болур.

КӨРЖЕҢ КӨЗҮНГЕ БЫЖЫРГАН ХЛЕБ

Аян-чорудууну орукту-гу берге солгаш солун. Тыва-ның кыдыг бу-уну-ру-наа чөлдө дээр. Ак-көк хөвирин кижин, ногаан ар-галаарын эртин, улуг артарын ажил, менчил-бидикерге үнүгүр. Тыва кижиле тывызык. Бир аян-чорук кылып чөрдөн үеи-не амгыларчы тавары-ла дугайында номчулударга сонуураалар бо адим.

Мөңгүнелчек Мөңгүн-Тайгага аян-чорук кылган чорун, Тоолдагы кижинч унууга сараның Мөңгүн-оол Донгакка умжарык бер-диси.

— Узун орук чорур улус-тур силер. Өрте кирти-ктер — деп, Мөңгүн-оол бис эки чаалады оңун көрөккөн эки аштын аякка күлүлү аш-чөлдө дөңсөөкү. Оңу чоолгап, чугаа-сөтү үм м-чалдыкты. Мөңгүн оолду оң-буурааның чуртталга и-нда дагыткыны тывызык чүгүлү көрүм. Чүгү дээр-ге ыркы Мөңгүн-Тайга-нч тала-таңы чөлдө чурт-лаа турар болза, чаа мө-рү-нч аскөлдө дөңсөөкү чы-мын чагаан ак хлебти бө-дө-рө көскөш, салып бө-дө-рө

кайгай бердиси. Ол быжыр-ган хлебтин чажыдын оиске чугаалап берди. Демир суу-руга көржөкчү бичи ян-дык көкөшү алт ш оң көзүне, аяктын кан дөңсөө-биле динсе тавак-тарга хлебти Мөңгүн-оол быжырып ап турар. Оң чугаазы-биле алырга ани-ла чаа чораш, озаңга хле-бти тайга бажына быжырып чып алыр. Ажык-биле чу-гаалаарга, азырдымы хөвирин үген мөшкү бооп турар. Бо-ла бүгү төө-нүч Бал-Тайга-нын малынчыны-га чугаалаарга, ажилдап өтө-лө берген Тайга-нч сур-жы хлебти бидер ашты-рын дуулары дөңсөөкү, сү-зе бергендер дээш, четтирига бажы деп ол-у-рар. Хлеб өртөз чөкө-дө улугаа тыва кижиле тывызык, тараанынч тара-ш дөңсөөкү белин-дир хлебин быжырып чыгэр эртемни чорутурун чорутурун.

Мөңгүн-Тайгага кара-мын биде көргөткөн, бо амгы-ларга таварылга тыва ко-нууга өөрдөңгил, ажык-тыг болуу боор деп бузур-арын кытдым.

Көк-оол САТЧАК.

Мадрид, (РосИТА-СЧТА-ның коор. Анатолий Исламья).

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ УЛУСТУҢ УЛУГ ХУРАЛЫНЫҢ (СЪЕЗДИЗИНИН) ДУГАЙЫНДА

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЗУ

Дээди Хурал 1995 чылдың июнь 1-де катан хүдээп алган

Улуг Хурал болза: — Бүгү улустуң референ-думун түнелдерин а чө-лдөк Дээди Хурал биле Тыва Республиканың През-идентинин аныктыктын саналдарына үнөзөлөн Тыва Республиканың Конституцияны (Удунен Хоой-луга) өскөндөлдөрүн бот-гаш мемелдерин хүдээп алыр; — тайын болган тайын айттырларынч талазы биле

Дээди Хуралга бээр сүмелер-ин хүдээп алыр; — Тыва Республиканың ийити национал эрге-ажыктарына хамаржылар айттырлар тала-зы биле Тыва Республиканы чөлдүнч өмүзү-нүнч кыгы-рыламы мемелдерин, р-зопонналы болгаш үчкү-чү-салааны хүдээп ала, оларга Тыва Республиканы, Россия Федерацияны ачы калды-га болган аргалар бөлөк-өлө-нүч чоруй органдарыне, делегей организацияларынче чоруй аргалар; — Улуг Хурал болза Дээди Хуралга хоойлукунда та-лазы-биле делегей саналдар-нын кирер аргалар; — Улуг Хурал болза күссө-лөрүнч ияны-ла алган өкжиз ший-тирелери биле эрге-чагырга-ның күрүне болган чө-лдөк бот-башкырага организа-цияны (Уланчызы 2-ги арбыл).

Спорт Спорт Спорт Спорт Спорт Спорт Спорт Спорт Спорт Спорт

Ат-сураглыг спортчунуң 65 харлаанынга

АДАЗЫ ҮЖҮҮРЛЕШКЕН, ОГЛУ ШҮҮЛГЕН

Бо чылдын июнь 11-де Улуг-Хем хоорайн төв Шагаан-Арыг коюунга тыва хурештин байырамы болуп эрктен. Тыва Республиканын спортунун алдарыг ажилдакчызы, республикага болгон коюуннарга болуулаан 1957 чылдан 1970 чылдарга чедир хурештерге он алды удаа шүүген тулган дээн намын Сүүр-оол Хүргүлекович Ондарнын 65 харлаанынга тураскааткан. Аяада 32 хоочун болгаш 32 шык мөгелер хурешкен. Байыраага Шагаан-Арыгга уран чүдү школазын доокучулары болгаш «Улуг-Хемнин чалыгдары» чечен чогаал катчы-кышкынынын идеякыл иржикичтери Биче-оол Монул-оол, Кара-оол Натий-оол мар киржи, содун номерлер да көргүскен, чаа шүүлүрери поминач.

Сүүр-оол огу Сүүр-оол Ондар 1930 чылда Сүт-Хөл коюунун төвү Суг-Аксы коюунун артын чарында Ийн-Дыт тел. черге төртүтүнген. Балыр-бээлек олак тургаш-ла хурешке чүткүдүн илереткен. Он беш харлап чораш, кол-оока ажилдап тараа, сиен ажаапкы, хоочун мөге Колдур-оол Ондарнын аргаларын өөренип эгелээн. Сураглыг мөге Комбуй-оол Монгушка он чеди чапак оокташк бешин сорун укпаан. 1957 чылда Кызылга болган Тыванын аныктарынын бирги фестивалында жүрүлүшкөн. Он эгелээш ле улуг спортче оон оруу ажитынган. Тыва хурештин төөгүндө чыл чылдарда алдарыг турган Сталин Сарыг-оол, Арымак Чамаян Долгак Заси-Хурак, Сарыглар Сеңи-оол сулардан дудак чок урешкен, спорттун нашо-олд кевиригес россиянын спорт мастери болган.

Алардыг мөге алдан беш харга чедир наздылаа чак адал-башкаа ам-даа чик, омак-сергээ олчан. Тывага күш-култураны болгаш спортту сайбардырынга, ылангы тыва хурештин алдарыг көдүренигес болуунд улуг-хуучун харам чокка кирип келген.

«Улуг-Хем» солунуң хары-салгалыг секретары Кыргы-Кара Март-оол база-ла бо маргылаадан чыга калбаан. Дөрбөн чүткел келген хоочун болгаш анык мөгелер дөдөн үчүттерге чараш-ла сурдуг-лаа чорду. Оларын парадан сураглыг мөге Биен-оол Монгу-оол башкырып, коюунда ТР-нин Президентинин төлээзи Д. Х. Ооржакка илеткээн, Алардыг мөге С. Х. Ондар Тыванын тугун лээрже кишкилди үндүрерге маргылаа-даа эгелээн.

Анык-даа, хоочун-даа мөгелер баштайгы салыгдан эгелээш, тилелгеже чүткүлдүн көргүзүп, ачыр-дачыр тутун кирипкен. Хоорайнын профтех-ушуненин дөдөм спорт шүүшүне хары угаа сес мөге хурешип чүткелген. Баштайгы чеге барганын богу бил-бел. Коюун чергелиг хурештерге кирип чорбоан Виктор Дөңгүр-оол болуунд улугун оокташ, үжүрже бу-зурелди-биле кирген. Хоочун мөге Найдан-оол оонаан бутташ ужураган.

Хат күштелип, довурак-дооуун көдүрүп турза-лаа, хуреш уламчылаан. Көрүчүрүк ызыгы манаш олду-ручкан. «Эрес» эрлер тут-чун турда, калыг ширкип чаштап турду... дег, Степан Сары-оолдун чалгыны оларуругар-ла сагышка киргиле. Он кире солдун хуреш болган.

Ужүрүлөшкөн мөгелер тус-тузунда оларын сетил-сагыжына тааржыр белек-селекти алганар. Бо уздаа чараш дөвөш, тилелгеже чүткүдүн илереткен мөгелер база күрүг өвс чапганар. Тудан дээн эки шынарыг спорттук костюмнер оларга таарышкан.

Спорттук кикбоксинг дээр хевирин согуш уеле Тывада тилгип келгенин билер бис. Ол республиканын наймысалаы Кызыл хоорайга өвс, а ыраакы Евр коюунун төвү Хангагайга суурга «торүтүнген». Ону анаа Семн Монгушка удурган ийн оол — Олак Сат биле Сергей Куулар олар венпердени, оң аргаларынын чакыт арып билди ап, шингээл эгелээн-нер. Баштайгы туннелдер бай эвс болган. Чедишкени-нер кесүүд келген. Харын-даа республикада-даа дашкаар айтта-ны, чүртүн улуг-улуг хоорайларыга арткаа маргыла-лааларга. Россия чемпионы-дынга кирип турар апарган. Орта олар көсү тилелгелери-нин чеди ап, чемпин атты чаалап ап тургулады.

Билык-ла ырак эвс уеле оларга Айыраа Маадыр оол дээр анык уруг кемжи берген. Айыраа каш-лаа маргыла-дага кирипкен. Болуунд төлөвүнө баай эвс белек-келгени көрүчүп келген. Бо айың 8-тен 12-го чедир Австрияның байысалаы Вена хоорайга делегей чергелиг маргылаа болуп эрктен. Анаа Россиядан 15 спорттук кирип-кен, Оларын арзынга Айы-

раа бааза чораш. Оон аңгыда Тывадаан Олак Сат, Сергей Куулар болуунд делеяларынга ара-мергежилди көргүскөн. Бо улуг маргылаага спорт мастери Сергей Куулар 60 килограмм деңизилг спортчулар арзынга хуреш медальны чаалап алган. Ону анык кыжы-нин бааза бир улуг чедишкени кылдыр санаар керек. А делегей чергелиг спорт мастери Олак Сат чер албай барган. Мында бир кол чылда-гаал — оон делеяныг кымын-лаа чок болганы. Бизан-гаш ол болуундан сес кило-грамм аар деңизилг спортчу-ларга удур чидиг демселде чорудар. оларын биле ачыр-дачыр тутчур ужурга таары-рышкан. Спорттун бо хевир-инге делеяны аар кыжы чер-де тилел үвөр артык күш-түн ачызы кынып. Бир солдун чүвө чүд дээр, тыва спорт-чуларын тренери Семн Мон-гуш Россиянын нашо-ол ком-панийнын улуг тренери болуп, 15 кыжыг удурчур чораш эвс келген. Семн Латын Сереновичте жуурамы бөгөш, чамлык чүдлерин

оон тодараттым. Ол мынча болган: — Узун орууусу Дынов хоонд эгелээн. Автобурутт оон үнгеш, орук ара, ылангы кызыгаарга, чамлык удурчуг кижилерин удусту ылгай көрү бак сеткилениң моон-таанга таарышкан чораш, оола-лар чакан бис. Венага челе бергеш, чүдө ийн шак уапта алгаш, дораш-ла ток шапта маргылаага кирип эгелээш. Ол дээрже чамлык спорт-чуларга аар чүвө болган. Москвадан барган ийн спортчу ол чылдаган-биле маргылаага киришпеди. А оң калыпта бистин охчулукту кижизне база-ла киргиле киши болган. Узун-биле чугаалажырын кандайсы көчүрүп дээрим ол. Аяаа чамарыгыг дараазын челе чүкети кирип. Сергей Куулар оон бисте шапталга челе болуп турган. Каян ол чартык финалга австрия спортчу Шнайдер биле таарыш бергеле. Сергей удурла-ныччанын артык күштүпүн, апа-чоралынын көрүчүп тур-ла-ла суларды Шнайдерге болчуп каапкан. Бичан удур-

дан сунуп чоруп орган ужуру-даа мында — деп, бир аарыкчы чугаалады. Найдан-оолдун аары, коң-чуг, Аппар-ла болуу бе? — деп эскери чорүштү. Артан дөр мөге ара-зында моорейлешти. Дос-наң Найдан-оол Дөңгүр-оолга таарышкан, бутта-наш, анаа-ла бастырып каап-ты. Иван Хураган Каң-оол Кара-Сал-биле хурешти. Бо уздаа «могенин майыс ка-птыр» бооп, Каң-оол оонаан ооктап алды.

Чапсар соонда эът-ханы-даа, дург-сыны-даа деп чыгыс Найдан-оол биле Каң-оол олар девин турда хоочунд чоргаар ээрлери сагышка кирер чорду. Ийн эр байтай бот-боттарына дөшпөп элээн дээрленип турдулар. Оларын хуржи үр болбаан. Корбээн чүвези үр колдурбэн хөвээ чок хоочун мөге Найдан-оол удурлаңкычын бурун тыванын салгар арзын ажилгап ооктаан.

Анык мөгелерден Сүүр-оол Ондарын уруунд огу Чойган, мырың чугаа үжүр-лешкен Кара-Сал Каң-оол-дун огу Омак олар артып. Омак удурлаңкычын «дол-гаарга», ийлазын дегне чыгыс чеге барганар. Капшагай олак чеге каш сантимер четпей чыкташ, экин артылар аргалык бол-ган.

«Өренирин күзээннерге!» Тыва Республиканың күрүненин эртем болгаш өөр-диге талазы-биле комитети чүртүн дээди өөредилге черлеринче өрешип кирер күзэлдиг абитуриенттерин чапак тур:

- 1. Томскийн күрүне университети
2. Новосибирске Сибириньн карлар белекээр төвү.
3. Красноярскийн күрүнениң технологият академия-зы.
4. Новосибирске Сибириньн күрүнениң телекомму-никация болгаш информатика академиязы.
5. Москвада чер тургузуунун талазы-биле инженерлар белекээр институт.
6. Москвада күрүнениң бойдус тургузуг университет.
7. Санкт-Петербургта күрүнениң экономика болгаш саясат университет.
8. Иркутскиде сан-хөө-экономика академиязы.
9. Красноярскиде инженер-тудуг институту.
10. Хакасияны Абхазда күрүне университети.
11. Барнаул хоорайга Алтайны күрүнениң эмчи ин-ституду.
12. Иркутскиде күрүнениң эмчи институту.
13. Кемеровда күрүнениң эмчи институту.
14. Томскиде күрүнениң эмчи институту.
15. Чөөн-Сибириньн Улан-Удэ хоорайда культура академиязы.
16. Москвада Россияның Патрис Лумумба аттыг Удустарын найралы университети.
17. Россияның экономика академиязы.
18. Санкт-Петербургтун күрүне университети.
19. Турция.

далар дужаар күзэлдиг абитуриенттер документтерин Кызыл хоорайда Рабочая кулдумчузу, 4-11 дугаары кабинет, Красноярскийн күрүнениң техниктиг университетини Кызылда филиалыга эскээр.

ДУЖААР УЖУРЛУГ ДОКУМЕНТИЛЕР:
1. Аттестат (документини боудун)
2. 086-У хевириниң эмчи шызылгазы.
3. 3x4 хемчээлдин 6 фото-чурукту чүртүп, дээди өөредилге черлеринче кирип турар абитуриенттер дужаар, а Турцияны өөредилге черлеринче кирер күзэл-диглер даштыкы паспортка хергелээр 6 фото. чурукту эскээр.
4. Ада-незиниң алыр шалыңынын болгаш дузалыг ажил-агында мал-маганынын дугайында шызылга-бижикти чурттап турар чериниң чыгыра черлеринден алыр.

«Өренирин күзээн абитуриенттериниң кичээлгени!» Хүдээп алыр комиссия кежигунериниң ырак хоорай-лардан баар-кээриниң чыргалдарынын бичи-лаа бол кезин тылен баар сорудла-биле абитуриент бурундени-ле телевид алырын дыңшаттывыс:
Москва болгаш Санкт-Петербургтун дээди өөредилге черлеринче кирип турарлар — 100 мундан 750 мун рубль.
Өр-үдөзиниң орулазынын бадалын көрүп турар, Сибирь регионун өөредилге черлеринче баар кижилер — 100 мун рублден 500 мун рубль.
Томскийн күрүне университетиниң юридиктиг сал-бырдан аңгыда артан бугу салбырларже ытылгалдар июль 27-ле эгелээр.
Артан өөредилге черлеринче кирериниң шыгалда-лары июль айың эге хүнеринде хүдээп алыр комис-сияның айткан чурумун өзүгар эгелээр.

Хүдээп алыр комиссияның телефону: 2-49-50.

ТЫВА ШАЙНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ Кызыл хоорайнын Арат шөлүне июнь 24-түн хүнүнде бугу Россияга Элээр чорук болгаш ка-дыкшыл дээш деп шимчээшкенин эгелээнинден бээр 100 чыл оюнга тураскааткан.
ТЫВА ШАЙНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫНЧЕ кызычтарны болгаш наймысаладын аалчыларын чапак тур
Программада:
1. Байырдыг ажилдышкын
2. Конкурстар, оюн-тоглаа.
3. Концерт.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100. Индекс 667000.
Тургузуучулары: ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫ ДЭДИ ХУРАЛЫ, ЧАЗАА БОЛ-ГАШ СОЛУННУҢ КОЛ-ТЕКТИВИ.
Кол редактор: З. Ф. ЧАДАМБА.

РЕДАКЦИЯНЫҢ КОЛЛЕГИЯЗЫ: Н. С. Базыр (кол редактору оракаччы), А. Б. Монгуш, А. О. Океур (харыс-салгалыг секретары), М. М. Саа (кол редактору оракаччы), Н. С. Эрген.
РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:
Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хүдээп алыр чер — 3-24-26; кол редактору оракаччылар — 3-33-91, 3-14-17; харыс-салгалыг секретары — 3-34-92, оракаччылары — 3-45-93.

КИЛДИСТЕР нитилел амыдыралы — 3-34-19; 3-34-98, үлетпур — 3-34-49; 3-36-73, гөдээ ажил агый — 3-36-82; культура, өөредилге болгаш чогаал — 3-39-15, ме-дээлер болгаш спорт — 3-37-11, оулаа — 3-34-39; 3-34-93 чагаа — 3-39-03, корреспондтар — 3-41-23; үндүрүчүлөр — 2-27-41; солдун келбени барганда — 3-57-92, 3-14-94 бухгалтерия 3-41-16; чаралдар килдизи — 3-34-57.

Солдун Россия Федерациязынын Парладала болгаш мөс-салыг информация чексентерини талазы-биле хоойду-дугалыкны сагылаадынга контроль болгаш бурткелди-нин Тыва девискээр эргеленине бурткеттинген.
Бүртүктеттинген дугаары — Г-00007.
Солдун парламентынг материалдарын авторларынын бодаллары редакциянын туржу-биле дүүшпей барып болур. Айттыганын саннары болгаш өске-даа фактыла-ры, дыңаңдылары дээш авторлар боттары харысала-лыг.

Тыва Республикаың Пар-дала болгаш информация талазы-биле Күрүне комите-диниң тарографиязы: Кызыл, Шеткинни болгаш Кривичево кудумчузу, бажы № 1.

Төрүттүнген хүнүңер-биле!

Бистин кызымыс Айлана Маадыр-ооловга КАЛЧАН июнь 26-да төртүтүнген. Акызы болгаш думазы ийн оолдарың арзынга өскөн болгаш бөгөздөнгөн тура-ла эрес, кашпап, тура-соруккур, бергелерге төрүлбөс бооп өзүп келген. Төрүттүнген чери — адазынын чүртү У. Шынаа болган.

Школага өөренип чораш чылдарында-ла садиктиг бо-лур мен дээр, ыңчангаш Кызылдын 2 дугаар школазынын 8-ни класынга өөренип тургаш-ла, өөредилге-бүдүрүлгө комбинатында садиктиниң мергежилди чедип ап, чакы-дыштангылазынын үезинде хоорайга садиктиг ажил-ла турганын төрелдери, эш-өөрү, чону көргөш, чаптал, оң ажилгырын, шимчегинин чугаакырын магадап чу-гаалажыр турду.

Новосибирскийн кооперация садиктиг институтун чедишининг дооскаш, дээди мергежилди товароведи-ниң дипломун холга алган. Кызыл хоорайнын садикти-ринге садиктиг ажил, магазинер эргекчилер ажилдап чораш, соолгу чылдарда Кызылдын салык-коммерция техникумуна башкылап ажилдап келир үениң сагыж-ларын, бугалтерлерин, коммерсантларынын белектерин-ге төлөткөп үлүүн кириштирп чорур.

Айлана-уу — Темир болгаш Руслан деп чаптапчын ийн чаштарымыстың ынак авазы.

Ынак кызымыска ажил-ягыне чедишкенин чедип бо-лурин, аас-кежикти, бичык калыңында сеткилениң ханызындан йорзоп, төртүтүнген хүнүн таарыштыр ийн байыры чедирип олур бис.

Авазы Тамара Ховалыговна, ачазы Маадыр-оол Кап-чанович.

Бистин улуг огулусу Радик Кимович болгаш хеймер кызымыс Рената Кимовна Баадыр алышкылар июль 28-да төртүтүнгениер.

Акымы Радик Эркин коюунунд Мөрепде ажилдап чурттап чорур, а думазы Рената Кызыл коюунд та-гыргалык социал магадал килдизине ажилдап чорур. Алышкыларын наймыс-ла ажилга, өр-өөрүлгө үлүгү үлүг-дөп, бичеви биче деп хүндүлөп чоруулар. Радик 5 оолдун ынак адазы, оонун ээзи Алжаралын эртин эли, бичык чөлөнгөжү.

Уругларымыстын төртүтүнген хүнүн таарыштыр олар-нын ажил-ягыне, амырал-чурталгазынга чедишкени-нин, бугу-ле эки чүдлерин күзөп, бичык калыңы-дыг, өзгөртпөс аас-кежиктиг болуун йорзоп олур бис.

Авазы Анчыма Чыбак-ооловна, ачазы Ким Кыргы-сөөк БААДЫРЛАР.

БАЙРЫ ЧЕДИРИШКИНИ

Тыва Республиканың Ундуртук инспекциязын тур-густуунгаындан бээр 5 чыл оюнга

Хүндүлүг калы ажилдакчыларымыс! Тыва Республиканың ундуртук инспекциязын бугу-тунгаындан бээр 5 чыл ою-биле төртүтүнген. Бугу-денелериниң инспекцияларын ажилдакчыларынга бугу-рентин ханызындан байыр чедирбешкан, шуттуларга аас-кежикти, ажил-ягынеге моон-даа содгаар чедиш-кинерин күзөп тур бис.

Ундуртук инспекцияларын тускайлап тургустуул турар үези чүтле Тыва Республикада эвс, бугу Россия-да экономикагы нарын байдалда эртин турар болбай. Ажил-ягыне ажилдап турган мурчунда, салдыгын сорулгаалыкты шуттуун алып эртер боор бис таар-зынче улуу-биле бугүрөп артымыс.

Тыва Республиканың Ундуртук инспекциязын тур-тулгазы.

ЧАРЛАДАР

АРАТ ЧОННУҢ КИЧЭЭНГЕЙНГЕ!

Тыва Республиканың «Мемориал» ийитиледи, Тыванын культура (уран-хөгжүлдө) ажилдакчы-ларын Эвилели, Тыванын культура, кино, ту-ризм яамызы 70 харлыг пенсионер Артем Сурун-даевич Борбак-оолдун «Кым буруулу?» деп документалдык тоожун чырыкче ундурениге, парладырынга акча чедишпей турарын бугүдө дыннадып, анаа дузалажыры-биле Ачы-буян мара-фонун дараазында суурларын культура олага-рынга эртирер. Ол буяның херекке тус черлер-ини чагырыкчылары, культура ажилдакчылары дузалажыр боор деп илдегидивс.

Кем чок чеге буруулаткан тыва араттарын ту-раскаалынга мөгейип, Бурган ачызында Сүдө сү-зүүвүс чайылбазын. Өршээ Хайыракан!

- Ачы-буян марафонун эртирер хүнери:
Танды — Межегей — июнь 23 пятница, 12-ш.
Чели-Хөл — Ак-Тал — июнь 24 суббота, 12-ш.
Улуг-Хем — Чодураа — июнь 30 пятница, 12-ш.
Хайыракан — июль 1 суббота, 12-ш.
Чөөн-Хемчик — Хайыракан — июль 7 пятница, 12-ш.
Бажын-Алаак — июль 8 суббота, 12-ш.
Чадаана — июль 9 улуг-хүн, 12-ш.
Барыын-Хемчик — Аянгаты — июль 14 пятница, 12-ш.
Шекпээр — июль 15 суббота, 12-ш.
Кызыл-Мажалык — июль 16 улуг-хүн, 12-ш.
Бай-Тайга — Көп-Сөөк — июль 18 вторник, 17-ш.
Шуй — июль 19 среда, 17-ш.
Харызырлар телефоннар: 3-51-27, 3-29-49.

КИНО

- «Глаза жертвы» 11.30, 15.30, 19.40 шаңтарда.
«КАА-ХЕМ» «Заложник Дала» 14.00, 16.00, 18.00 шаңтарда.
«ВОСТОК» «Француз-тей дугайында тоогурутчу» 15.00, 17.30 шаңтарда.
«ОТЧУГАШ» «№ 113 Мультифильм» 10.00 шаңта, «Уш мушкетер» 14.00, 16.00, 18.00 шаңтарда.

АГАР САНЫ: «Тыва сонбон» № 383505